

แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กรณีศึกษา วัดคีรีวงศ์ ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

The quest for the management of local history, The case study
was not dominant, Kirionwg temple in Nakhonsawan

นายไพศาล เครือแสง
Mr.Phisan Ksrusang*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กรณีศึกษา วัดคีรีวงศ์ ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้เทคนิควิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เลือกพื้นที่วิจัยแบบเจาะจง เกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ประกอบ เจ้าอาวาส, คณะสงฆ์ คณะกรรมการวัด หัวหน้าสำนักงานจัดสรรประโยชน์ คณะครูโรงเรียนคีรีวงศ์วิทยา สำนักงานพระพุทธศาสนา ผู้นำท้องที่ โดยใช้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) การจัดประชุมแบบมีส่วนร่วม การอบรมเชิงปฏิบัติการ การสนทนากลุ่ม การเวทีประชาคม ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมด้านการบริหารจัดการมีดังนี้

๑. การศักยภาพในการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กรณีศึกษาวัดคีรีวงศ์ ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในแต่ละแห่งนั้น ควรจัดให้มีแนวทางในการดูแลรักษาสถานประวัติศาสตร์ที่ครอบคลุมทั้งตัวสถานประวัติศาสตร์และพื้นที่โดยรอบ ตลอดจนการประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดีหรือสถานประวัติศาสตร์ ที่จะช่วยให้สามารถทราบทรัพยากรทางประวัติศาสตร์นั้นมีคุณค่าทางด้านใดบ้าง หรือเหมาะแก่อนุรักษ์และพัฒนา ก็สามารถตัดสินใจและวางแผนว่าจะทำอย่างไรต่อไปจึงจะเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อชุมชนและส่วนรวม

๒. การบริหารจัดการแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เน้นการบริหารและการจัดการโดยอาศัยหลักธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของชุมชน

* อาจารย์ประจำโปรแกรมรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

เพื่อนำไปสู่เป้าหมายคือการพัฒนาสถานประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน ซึ่งจะมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้ชุมชนเป็นผู้นำเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชนเอง ต้องการสร้างความภาคภูมิใจแก่ประชาชนในท้องถิ่นด้วยการร้อยรวมเรื่องราวประวัติศาสตร์มาเหนี่ยวนำให้เกิดการรวมคน อีกทั้งยังมุ่งพัฒนาให้เป็น แหล่งท่องเที่ยว สร้างชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียว ยึดเหนี่ยวคุณธรรม

การจัดเก็บและการจัดสรรผลประโยชน์ของวัดคีรีวงศ์ แนวทางการจัดเก็บและการจัดสรรผลประโยชน์ในอนาคต ควรให้คณะกรรมการบริหารสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของวัดคีรีวงศ์เป็นผู้ดูแล รับผิดชอบ และชี้แจงยอดเงินรายรับรายจ่ายจากการท่องเที่ยวตามสถานประวัติศาสตร์ให้กับสมาชิกในชุมชนได้ทราบเป็นระยะๆ อาจะ ๓ – ๖ เดือนต่อครั้งเพื่อความโปร่งใสในการทำงาน และลดข้อกังขาสงสัยจากชุมชน

การติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน หากชุมชนมีการท่องเที่ยวเชิงศึกษาศาสนา และวัฒนธรรมอย่างมีรูปแบบที่ชัดเจน ควรให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของคณะกรรมการ และฝ่ายต่าง ๆ เกี่ยวข้องเพื่อความโปร่งใสในการดำเนินงาน
 คำสำคัญ : การบริหารจัดการที่เหมาะสม,ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, วัดคีรีวงศ์

ABSTRACT

The research entitle “The Approach to the management of local historical Site: The case study of Kirivongw Monastery, Paknampo Sub-District, Muang District. Nakhonsawan Province” was the qualitative research using Participatory Action Research. Location was purposefully selected to study the appropriate management of local historical sites and people participation in the management. Key informants included abbots, monks, monastery committee, property chair person, teachers of Kirivongvidhaya School, Office of Buddhism, local leaders, collecting data by in-depth-interview, participatory training, focus group discussion and public hearing. Findings were as follows:

- 1.The appropriate capacity of the management of local historical Site: The case study of Kirivongw Monastery, Paknampo Sub-District, Muang District. Nakhonsawan Province was that there should be the appropriate management of the site itself and the vicinity areas. There should be evaluation of the local historical sites for their values and worth suitable for preservation and development so that the proper plans can be laid out the sustainable benefits for communities and all.

- 2.The proper approach to the local historical sites management was the

management by good governance and people participation that will lead to the final target that is the sustainable development of the local historical sites. This should emphasize the people participations, people propose the solution to problems and present their needs. There should be the creation of pride for local people by using local historical sites as the fibers to thread themselves together, to create tourist attractions, to unify the community with the ethical virtues.

As for the revenue of Kirivong Monastery, there should be a local historical sites committee to be responsible for this business and report the income to the community regularly, every 3-6 months for the transparency and reduce the suspect from the community.

Monitoring and evaluation, if there is the clear religious or cultural tourism, there should be the inspection of the managing committee by community members for the transparency in the operation.

Keywords : The Approach to the management, local historical Sites ,Kirivonwg Monastery

แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมด้านการบริหารจัดการ มีดังนี้

๑. รูปแบบแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ชุมชนต้องการ คือ ต้องบริหารจัดการโดยมีตัวแทนชุมชนเป็นคณะกรรมการ กำหนดโครงสร้างบริหารจัดการที่ชัดเจน มีความร่วมมือกับทุกภาคส่วน และจัดให้มีองค์กรภายนอกเป็นที่ปรึกษา ส่วนคณะกรรมการบริหารจะแบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายให้บริการความรู้เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายประสานงาน ฝ่ายการเงิน ฝ่ายตรวจสอบและประเมินผล

๒. การจัดเก็บและการจัดสรรผลประโยชน์ของวัดคีรีวงศ์ แนวทางการจัดเก็บและการจัดสรรผลประโยชน์ในอนาคต ควรให้คณะกรรมการบริหารสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของวัดคีรีวงศ์เป็นผู้ดูแล รับผิดชอบ และชี้แจงยอดเงินรายรับรายจ่ายจากการท่องเที่ยวตามสถานประวัติศาสตร์ ให้กับสมาชิกในชุมชนได้ทราบเป็นระยะๆ อาจจะ 3 – 6 เดือนต่อครั้งเพื่อความโปร่งใสในการทำงานและลดข้อกังขาสงสัยจากชุมชน

๓. การติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน หากชุมชนมีการท่องเที่ยวเชิงศึกษาศาสนา และวัฒนธรรมอย่างมีรูปแบบที่ชัดเจน ควรให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของคณะกรรมการ และฝ่ายต่าง ๆ เกี่ยวข้องเพื่อความโปร่งใสในการดำเนินงาน

แนวทางการบริหารจัดการด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้

๑. แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นวัดศรีวงศ์นั้น มีทุนทางสังคมที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในเชิงประวัติศาสตร์ที่สามารถสร้างการเรียนรู้แก่ผู้ที่มาเยือน ประกอบด้วย วัฒนธรรมท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น สถานประวัติศาสตร์ ทรัพยากรทางธรรมชาติ ที่มีประวัติความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ควรมีการประชาสัมพันธ์ในรูปสื่อต่าง ๆ

๒. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้สถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นวัดศรีวงศ์ ควรมีการจัดกิจกรรมประจำปี และกิจกรรมส่งเสริมเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นประจำที่เห็นว่าสมควรตามโอกาส

๓. ส่งเสริมการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยคนในท้องถิ่นเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่า

เป็นข้อมูลจากประสบการณ์ และจะก่อให้เกิดการยอมรับศักยภาพของคนในท้องถิ่น โดยการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นเป็นผู้ศึกษาสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง

๔. ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัด ในรูปแบบเยี่ยมชมพื้นที่แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ และแหล่งธรรมชาติที่งดงามของภูมิทัศน์ของระบบนิเวศที่อยู่โดยรอบบริเวณพื้นที่

๕. ส่งเสริมในการสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันในการดูแลรักษาส่งเสริมสถานประวัติศาสตร์ โดยจัดกิจกรรมด้านความรู้ สร้างจิตสำนึกด้านวัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ให้กับผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และชาวบ้านรอบพื้นที่ เพื่อสร้างจิตสำนึกรู้สึกความเป็นเจ้าของ รู้จักรักษาและหวงแหนสิ่งที่ตั้งงามของชุมชนร่วมกัน

ด้านการมีส่วนร่วมชุมชนท้องถิ่น

๑. จัดตั้งหน่วยงานประสานความร่วมมือชุมชนรอบสถานประวัติศาสตร์และสร้างเครือข่ายในชุมชนให้มีส่วนร่วมในทุกมิติ ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลนคร องค์กรบริหารส่วนจังหวัด โดยมีหน่วยงานส่งเสริมความร่วมมืออย่างจริงจัง ทั้งในด้านบริหารจัดการ ด้านข้อมูลประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ

๒. กำหนดแนวทางให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมของในทุกด้าน ทั้งการบริหารจัดการ การตรวจสอบ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งควรเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นหรือ เสนอความคิดเห็นในการวางแผนและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกว่าสถานประวัติศาสตร์วัดศรีวงศ์ มีขึ้นเพื่อชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

๓. ประเมินและปรับปรุงพัฒนากิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมกัน ประเมินผลการดำเนินงานการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยให้ชุมชนทราบถึงจุดเด่น จุดด้อยที่ทุกฝ่ายได้ร่วมกันดำเนินการและนำข้อเสนอมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนกับผู้มาเยือน

ความเป็นมา

เป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้นและเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้การเสริมสร้างทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานหลัก โดยต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และเป็นพลังของการพัฒนาประเทศ

ในดินแดนประเทศไทยมีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของสังคมมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์เมื่อหลายแสนปีมาแล้ว มีกลุ่มคนชาติพันธุ์ต่าง ๆ อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ผู้คนในแต่ละชาติพันธุ์ต่างรักเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอาไว้อย่างดีและสืบทอดกันมาเป็นเวลาที่ยาวนาน ในปัจจุบันจึงปรากฏหลักฐานและร่องรอยทางโบราณคดี โบราณสถาน ประวัติศาสตร์ วัตถุทางวัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นเป็นความรู้และภูมิปัญญาในการดำรงชีพเหลืออยู่มากมายในแต่ละภาค ซึ่งมีอายุเก่าบ้างใหม่บ้างแตกต่างกันไป ชุมชนเกิดจากการรวมตัวของผู้คนทั้งในชนบทและในเมือง ในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ในอาชีพหนึ่งหรือในความสนใจร่วมกันของคนหลายอาชีพจากหลายแห่งหลายพื้นที่การรวมตัวกันดังกล่าวมีทั้งที่เป็นมูลนิธิ เป็นสหกรณ์ สมาคม หรือรูปแบบอื่นๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียน รวมกันเป็นกลุ่มอาชีพเป็นชมรม มีกติกาหลักการและกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน การเสริมสร้างให้ชุมชนมีการรวมตัวอย่างเข้มแข็งมาร่วมคิดร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตาม ภูมิสังคม ที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น จึงเป็นการอัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจาก ความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีดุลยภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ การรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชนนอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหายากและสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม

ขอบเขตการวิจัย

(๑) ขอบเขตด้านพื้นที่ : ศึกษาเฉพาะพื้นที่สถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เหมาะสม และชุมชน วัดศิรีวงศ์ ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

(๒) ขอบเขตด้านเนื้อหา : งานวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อันได้แก่ การค้นหาสถานภาพสถานที่ประวัติศาสตร์ ศักยภาพ การดำเนินงานและ บริหารจัดการของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และ แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่น

(๓) ขอบเขตด้านประชากรที่ทำการศึกษา : การวิจัยครั้งนี้กำหนดประชากรที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกรณีศึกษาวัดศิรีวงศ์ ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย

๑. คณะสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๓ คน
๒. คณะกรรมการวัด หัวหน้าสำนักงานจัดสรรประโยชน์ จำนวน ๓ คน
๓. คณะครูโรงเรียนศิรีวงศ์วิทยา (พระปริยัติธรรม แผนกสามัญ) จำนวน ๕ คน
๔. ผู้นำท้องที่ จำนวน ๓ คน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านสมาชิกเทศบาลนครนครสวรรค์
๕. แกนนำชุมชน ๑๐ คน ได้แก่ ประธานคุ้ม ตัวแทนกลุ่มในองค์กรในชุมชน
๖. เจ้าอาวาส/ปราชญ์ชาว/ผู้อาวุโสในชุมชน จำนวน ๓ คน

ประเภทของข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

๑. การเก็บรวบรวมข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการประมวลแนวความคิดในการกำหนดแนวทางและการกำหนดประเด็นการวิจัย

๒. การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยดำเนินการศึกษาตามโครงการประกอบด้วย

๒.๑ ข้อมูลพื้นฐานของสถานประวัติศาสตร์วัดศิรีวงศ์ : ที่บ่งบอกถึงทุนทางสังคมของ ชุมชน ได้แก่ ความเป็นมา การตั้งหลักแหล่ง ลักษณะกายภาพ องค์กรทางสังคม องค์กรชุมชน สถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ เป็นต้น

๒.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชน การบริหารจัดการ การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

๑) ขั้นตอนการเตรียมความพร้อม ได้แก่ การเตรียมการและการจัดประชุมชี้แจง โครงการระหว่างทีมนักวิจัยส่วนกลางกับพื้นที่ ที่ทำวิจัย จัดประชุมเตรียมการกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกัน แนวทางการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม

การพัฒนาอย่างยั่งยืน จัดเวทีระดมความคิดเห็นร่วมกันพร้อมทั้งเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล สถานภาพองค์ความรู้

๒) **ขั้นค้นหาแนวทางการบริหารจัดการ** ได้แก่ จัดเวทีระดมความคิดเห็นและถอดบทเรียนเพื่อวิเคราะห์สถานประวัติศาสตร์ที่เป็นพื้นที่เป้าหมาย จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม การพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับพื้นที่

๓) **ขั้นการส่งเสริม การมีส่วนร่วมและแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น** ได้แก่ การจัดเวทีระดมความคิดเห็นและถอดบทเรียนเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ส่งเสริมและสร้างกลไกในการพัฒนาสถานที่ประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน

๒.๓ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

๑.เครื่องมือที่ใช้ในการจัดทำข้อมูลชุมชนวัฒนธรรม ใช้แบบสอบถาม ประกอบการสัมภาษณ์ โดยมีประเด็นที่สำคัญ คือ ได้แก่ ความเป็นมา ภูมิหลัง การตั้งหลักแหล่ง ลักษณะทางกายภาพ องค์การทางสังคม องค์การชุมชน สถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ เป็นต้น

๒.เครื่องมือที่ใช้ในแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ได้แก่ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม การพัฒนาอย่างยั่งยืน การประชุมแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีประชาคม การศึกษาดูงาน และการถอดบทเรียน

๓.แนวคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(In-dept Interview) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๔. แนวคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(Group Interview) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๕. แนวคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(Focus Group Discussion) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยสามารถกำหนดขอบเขตการวิจัยเฉพาะ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม การพัฒนาอย่าง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการ และแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลจึงมีการผสมผสานด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ ในส่วนของข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ความเป็นมาภูมิหลัง การตั้งหลักแหล่ง ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม/ประเพณี โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

๓.๓ ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาใช้ กรอบแนวความคิด แบบสัมภาษณ์ การสังเกต ปรากฏการณ์ เหตุการณ์ หรือ พฤติกรรมของกลุ่มบุคคล ชุมชน และหน่วยงาน หรือจากหลักฐานเอกสารต่าง ๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ถึงแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กรณีศึกษาวัดคีรีวงศ์ เป็นกรอบในการวิเคราะห์

ผลการศึกษา

การศึกษภาพในการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กรณีศึกษา วัดคีรีวงศ์ ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในแต่ละแห่งนั้น ควรจัดให้มีแนวทางในการดูแลรักษาสถานประวัติศาสตร์ที่ครอบคลุมทั้งตัวสถานประวัติศาสตร์และพื้นที่โดยรอบ ตลอดจนการประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดีหรือสถานประวัติศาสตร์ ที่จะช่วยให้สามารถทราบว่าทรัพยากรทางประวัติศาสตร์นั้นมีคุณค่าทางด้านใดบ้าง หรือเหมาะแก่อนุรักษ์และพัฒนา ก็สามารถตัดสินใจและวางแผนว่าจะทำอย่างไรต่อไปจึงจะเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อชุมชนและส่วนรวม

การบริหารจัดการแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เน้นการบริหารและการจัดการโดยอาศัยหลักธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายคือการพัฒนาสถานประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน ซึ่งจะมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้ชุมชนเป็นผู้นำเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชนเอง ต้องการสร้างความภาคภูมิใจแก่ประชาชนในท้องถิ่นด้วยการรื้อรวมเรื่องราวประวัติศาสตร์มาเนี่ยวนำให้เกิดการรวมคน อีกทั้งยังมุ่งพัฒนาให้เป็น แหล่งท่องเที่ยว สร้างชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียว ยึดเหนี่ยวคุณธรรม

ด้านการบริหารจัดการ รูปแบบแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ชุมชนต้องการ คือ ต้องบริหารจัดการโดยมีตัวแทนชุมชนเป็นคณะกรรมการกำหนดโครงสร้างบริหารจัดการที่ชัดเจน มีความร่วมมือกับทุกภาคส่วน และจัดให้มีองค์กรภายนอกเป็นที่ปรึกษา ส่วนคณะกรรมการบริหารจะแบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายให้บริการความรู้เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายประสานงาน ฝ่ายการเงิน ฝ่ายตรวจสอบและประเมินผล การจัดเก็บและการจัดสรรผลประโยชน์ของวัดคีรีวงศ์ แนวทางการจัดเก็บและการจัดสรรผลประโยชน์ในอนาคต ควรให้คณะกรรมการบริหารสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของวัดคีรีวงศ์เป็นผู้ดูแล รับผิดชอบ และชี้แจงยอดเงินรายรับรายจ่ายจากการท่องเที่ยวตามสถานประวัติศาสตร์ ให้กับสมาชิกในชุมชนได้ทราบเป็นระยะๆ อาจจะ ๓ – ๖ เดือนต่อครั้งเพื่อความโปร่งใสในการทำงานและลดข้อกังขาสงสัยจากชุมชน การติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน หากชุมชนมีการท่องเที่ยวเชิงศึกษาศาสนา และวัฒนธรรมอย่างมีรูปแบบที่ชัดเจน ควรให้สมาชิกใน

ชุมชนมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของคณะกรรมการ และฝ่ายต่าง ๆ เกี่ยวข้องเพื่อความโปร่งใสในการดำเนินงาน

ด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นวัดศรีวงศ์นั้น มีทุนทางสังคมที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในเชิงประวัติศาสตร์ที่สามารถสร้างการเรียนรู้แก่ผู้ที่มาเยือน ประกอบด้วย วัฒนธรรมท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น สถานประวัติศาสตร์ ทรัพยากรทางธรรมชาติ ที่มีประวัติความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ควรมีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบสื่อต่าง ๆ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้สถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นวัดศรีวงศ์ ควรมีการจัดกิจกรรมประจำปี และกิจกรรมส่งเสริมเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นประจำที่เห็นว่าสมควรตามโอกาสส่งเสริมการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยคนในท้องถิ่นเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่า เป็นข้อมูลจากประสบการณ์ และจะก่อให้เกิดการยอมรับศักยภาพของคนในท้องถิ่น โดยการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นเป็นผู้ศึกษาสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเองส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัด ในรูปแบบเยี่ยมชมพื้นที่แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ และแหล่งธรรมชาติที่งดงามของภูมิทัศน์ของระบบนิเวศที่อยู่โดยรอบบริเวณพื้นที่ ตลอดจนส่งเสริมในการสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันในการดูแลรักษาส่งเสริมสถานประวัติศาสตร์ โดยจัดกิจกรรมด้านความรู้ สร้างจิตสำนึกด้านวัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ให้กับผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และชาวบ้านรอบพื้นที่ เพื่อสร้างจิตสำนึกรู้สึกความเป็นเจ้าของ รู้จักรักษาและหวงแหนสิ่งที่ตั้งงามของชุมชนร่วมกัน

ด้านการมีส่วนร่วมชุมชนท้องถิ่น จัดตั้งหน่วยงานประสานความร่วมมือชุมชนรอบสถานประวัติศาสตร์และสร้างเครือข่ายในชุมชนให้มีส่วนร่วมในทุกมิติ ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลนคร องค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยมีหน่วยงานส่งเสริมความร่วมมืออย่างจริงจัง ทั้งในด้านบริหารจัดการ ด้านข้อมูลประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ กำหนดแนวทางให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมของในทุกด้าน ทั้งการบริหารจัดการ การตรวจสอบ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งควรเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นหรือ เสนอความคิดเห็นในการวางแผนและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกว่าสถานประศาสน์วัดศรีวงศ์ มีขึ้นเพื่อชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริงประเมินและปรับปรุงพัฒนากิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ประเมินผลการดำเนินงานการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยให้ชุมชนทราบถึงจุดเด่น จุดด้อยที่ทุกฝ่ายได้ร่วมกันดำเนินการและนำข้อเสนอมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนกับผู้มาเยือน

สรุปอภิปรายและข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กรณีศึกษาวัดศรีวงศ์ ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ทำให้

เกิดองค์กรชุมชนในการจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์โดยพื้นที่ โดยจัดอยู่รูปของคณะกรรมการบริหารจัดการ และสร้างเครือข่าย/ภาคีร่วมในการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม การระดมความคิดเห็นนำไปสู่การเสนอการกำหนดรูปแบบบริหารจัดการที่หลากหลาย สร้างโอกาสกาในมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นต่อการแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ ที่จะนำไปสู่การสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นรอบพื้นที่ได้สร้างการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับระบบนิเวศได้อย่างเกื้อกูล สามารถอนุรักษ์ พื้นฟู เข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน นำไปสู่สังคมที่น่าอยู่สงบสุขและสมานฉันท์

ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการท้องถิ่น ซึ่งทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ แนวคิดดังกล่าว เมื่อผสมผสานกับกระบวนการวิจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สอดคล้องกับการศึกษาสายันต์ ไพเราะญจิตร (๒๕๔๘) ได้ศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน โดยใช้แนวคิดในการจัดการและการพัฒนาตามแบบแผนโบราณคดีชุมชนที่เป็นการบูรณาการ ปรัชญา หลักการและวิธีการของแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิพลอดุลยเดช การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน ประกอบเข้ากับปรัชญา หลักการ และวิธีการในการพัฒนาชุมชน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมชุมชนท้องถิ่น การพึ่งตนเอง ความเสมอภาค ความแตกต่างที่หลากหลาย ความประทับใจ รวมทั้งการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมประเภทอื่น ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่การศึกษาในลักษณะที่เรียกว่า “มรดกชีวิต” พบว่า ชุมชนท้องถิ่นมีความตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรทางโบราณคดีและทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความรู้เรื่องรวมตามแหล่งโบราณคดีและทรัพยากรวัฒนธรรมอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น ที่มีอยู่ในชุมชนมีทักษะในการจัดการและใช้ประโยชน์ มีลักษณะพึ่งพาตนเองได้ พึ่งกันเองได้ และช่วยเหลือเกื้อกูลกันกับคนอื่น ๆ กับชุมชนท้องถิ่นอื่น ๆ ได้ และก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และเชื่อว่าสามารถก่อให้เกิดความเข้มแข็งในทางวัฒนธรรมชุมชนได้ในระยะยาว วิชัย นະสุวรรณ (๒๕๔๘) ได้ศึกษาฟื้นฟูชุมชนด้วยกระบวนการชุมชน กรณีศึกษาตำบลบ้านประดู่ อำเภอนมสาร จันทบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า การฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นนั้นเกิดจากปัญหาปัญหาของชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจน จึงทำให้ชุมชนพยายามจึงทำให้ชุมชนพยายามค้นหาแนวทางในการแก้ปัญหาพร้อมกันขึ้น โดยกระบวนการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น เริ่มจาก 1) การทบทวนตัวเองของชุมชน เพื่อให้เห็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมาทั้งด้านดีและด้านที่ต้องปรับปรุง 2) การค้นหาแนวทางในการแก้ปัญหา โดยการมีส่วนร่วมระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนท้องถิ่น ประกอบกับการศึกษาดูงานรูปแบบการแก้ไขปัญหาจากที่อื่น ๆ 3) การจัดการทำแผนฟื้นฟูชุมชนเป็นแผนที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นจริง มีการบูรณาการ และเชื่อมโยงกับแผนขององค์กร

ปกครองท้องถิ่น ๔) การสรุปบทเรียนเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นการยกระดับวิธีคิด ยกระดับองค์ความรู้ เพื่อพัฒนากระบวนการฟื้นฟูชุมชนให้ดีขึ้น เสวาลักษณ์ สมสุข (๒๕๕๐) ศึกษาการฟื้นฟูชุมชน : ยุทธศาสตร์การสร้างทุนในสังคม กรณีศึกษาตำบลต้นแบบ อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบของการพัฒนากระบวนการชุมชนที่มีจากการฟื้นฟูชุมชน สามารถพิจารณาจากมิติการกำหนดรูปแบบใน ๓ มิติ คือ รูปแบบที่ ๑ รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน รูปแบบที่ ๒ รูปแบบการพัฒนาที่ยังสามารถยกระดับไปสู่รูปแบบการพัฒนาที่พึ่งพาตนเองได้หรือรูปแบบที่พึ่งประสงค์ รูปแบบที่ ๓ รูปแบบการพัฒนาที่ต้องเลี้ยงภัย หรือรูปแบบที่ต้องปรับปรุงที่ถือว่าเป็นรูปแบบการพัฒนาที่สังคมไม่พึ่งปรารภณา ถอยหลัง และประชาชนไม่สามารถลุกขึ้นมาแก้ปัญหาต่อการบริหารจัดการ

แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการที่มีต่อแนวทางแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พบว่า สามารถดำเนินการได้ถ้าหากนำความต้องการเหล่านี้สู่กระบวนการวางแผนการจัดการ คือ โครงสร้างของกลุ่มองค์กรชุมชนท้องถิ่นโดยเชิญชวนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการและการวางแผนตรวจสอบ การจัดการด้านบุคลากร การจัดระบบการดำเนินงาน และแนวทางการจัดการบริหารสถานประวัติศาสตร์ในทุกมิติ ผลการศึกษาครั้งนี้ ก็ร่วมวางแผนการบริหารจัดการแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ แต่งอ่อน มั่นใจตรง (๒๕๕๕) ได้ศึกษายุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน:บทเรียนจากตำบลบางพระ จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการศึกษาพบว่า ยุทธศาสตร์ที่สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่นตำบลบางพระ ได้แก่ ๑) การสร้างผู้ที่มีศักยภาพ ๒) พัฒนากลุ่ม/องค์กรโดยยึดหลักการเรียนรู้ร่วมกันและหลักธรรมาภิบาล ๓) สร้างความสามัคคี ความเอื้ออาทรและเกื้อกูล สร้างสำนักท้องถิ่นและสำนักเพื่อส่วนรวมให้เกิดขึ้นในทุกกลุ่มคน ๔) สร้างการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนให้เกิดขึ้นในกลุ่มประชาชน/ชุมชนท้องถิ่น ๕) สร้างพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาให้เป็นวัฒนธรรม ๖) สร้างใช้และร่วมมือกับเครือข่ายในการพัฒนาในโอกาสที่เหมาะสม ตลอดจนได้สอดคล้องของ รัฐทิตยา หิรัญยาด (๒๕๕๔) ที่ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า การที่หมู่บ้านเป็นชุมชนโบราณ มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงเกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมของชนชาติพันธุ์อย่างกลมกลืน จนเกิดกลายเป็นวัฒนธรรมเฉพาะชุมชน มีการสืบทอดดำรงรักษาเอกลักษณ์ท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี มีศักยภาพในการจัดเป็นท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางการศึกษา มีแนวทางการพัฒนาแหล่งสถานประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน ชุมชนท้องถิ่นมีการบริหารจัดการตนเอง โดยมีองค์กรภายในและภายนอก ให้การสนับสนุนให้คำปรึกษา และวางแผนทางในการพัฒนาในด้านสิ่งแวดล้อมและกำหนดแนวทางการบริหารจัดการในลักษณะของการเลือกตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลสถานท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรให้ความสำคัญและการสนับสนุนในเรื่องการบริหารจัดการที่เหมาะสมของสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เช่น การจัดทำแผนระยะสั้น การส่งเสริมอนุรักษ์ทางสำคัญทางประวัติศาสตร์ การใช้การสนับสนุนด้านประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

๒. ควรบูรณะ ทำนุบำรุงสภาพสถานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมรอบพื้นที่ รักษาความสะอาดให้สวยงาม การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีความยั่งยืน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเพื่อการวางแผนและการดำเนินงาน ควรหามาตรการที่จะกระจายรายได้สู่ชุมชนให้มากขึ้นซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่คู่บ้านคูเมือง

๓. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีแนวนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้แก่ การพัฒนาหรือปรับปรุงภูมิทัศน์ของแหล่งให้มีความสวยงามและสะอาด การเสริมสร้างความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในเรื่องของสาธารณูปการและการเดินทาง การเสริมสร้างความพร้อมในการบริหารจัดการและพัฒนาบุคลากร เช่น การฝึกอบรม การนำผลการวิจัยไปใช้ในการดำเนินงาน หรือการสร้างเครือข่ายท่องเที่ยวของชุมชน

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. การบริการประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.

๒๕๔๖.

กาญจนา แก้วเทพ. การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนโดยถือนมนุษย์เป็นศูนย์กลาง.

กรุงเทพมหานคร : สัมคศิสาสน์. ๒๕๓๘.

กุลธร ธนาพงศธร. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุโขทัย. ๒๕๓๘.

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. การพัฒนาประเทศไทย: แนวคิดและทิศทาง. กรุงเทพมหานคร : มปป.

๒๕๓๖.

จินตวีร์ เกษมสุข. การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๔.

ประเสริฐศักดิ์ บุตรสา. ความสอดคล้องของการจัดทำบริการสาธารณะกับความต้องการของ

ประชาชน : กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเก่า อำเภอบางบาล จังหวัด
ชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา. ๒๕๕๑.

ติน ปรัชญพฤทธิ์. การบริหารพัฒนา: ความหมายเนื้อหา แนวทางและปัญหา.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๔.

ประชุม รอดประเสริฐ. นโยบายและการวางแผน หลักการและทฤษฎี.

กรุงเทพมหานคร : เนติกุลการพิมพ์. ๒๕๓๙.

ปริญญานิพนธ์ ปัญญุ. **ทัศนะของประชาชนต่อการดำเนินงานขององค์การ**

บริหารส่วนตำบลขามเฒ่า อำเภอสว่าง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต. เชียงใหม่ : วิทยาลัยนอร์ทเชียงใหม่. ๒๕๔๗.

นันทิยา อัสเจริญวัฒนา. **คุณภาพการให้บริการของศูนย์บริการร่วม :**

ประสบการณ์จากผู้รับบริการในสำนักงานเขตบางพลัด. วิทยานิพนธ์

ปริญญา มหาบัณฑิต . กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๔๘.

วิโรจน์ สารรัตน์. **การบริหาร หลักการ ทฤษฎี ประเด็นทางการศึกษา และบทวิเคราะห์องค์การ**

ทางการศึกษาไทย (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ. ๒๕๔๕.

สมยศ นาวิการ. **การบริหาร (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: สมหมายการพิมพ์. ๒๕๒๕.**

สวัสดี สุคนธรังสี. **โมเดลการวิจัย, กรณีตัวอย่างทางการบริหาร. วารสาร**

พัฒนา บริหารศาสตร์, ๒๕๒๐ : ๔๕ : ๒๐๖.

สายันต์ ไพเราะญัตติ(๒๕๔๘).**กระบวนการโบราณคดีชุมชน: การวิจัยเชิงปฏิบัติการ**

การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถชุมชนท้องถิ่นในการ

บริหารจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน.ภาควิชาพัฒนาชุมชน

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: โรงพิมพ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม กองทุนส่งเสริมงาน

วัฒนธรรม พลังท้องถิ่นและความเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์(ร.ส.พ.) . ๒๕๔๖.

อุทัย ธรรมเตโช. **หลักบริหาร. กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์. ๒๕๓๑.**

DuBrin, A. J. *Essentials of management*. New York, NY: South Western
College. 1994.

_____. *Leadership: Research findings, practice, and skills*.
Boston: Houghton Mifflin. 1995.

Dessler, G. *Management, principles and practices for tomorrow's
leaders*. New Jersey: Pearson Education. 2004.

French, W. L., & Bell, C. H. *Organizational development:
Behavioral science interventions for organization improvement*
(4th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice- Hall International, 1990.

Kinichi, A., & Kreitner, R. *Organizational behavior* (5th ed.). Boston
Burt Ridge, IL: McGraw Hill Irwin. 2003.